

TEMEL SAĞLIK HİZMETLERİ DÜNYA KONFERANSI

ALMA-ATA'DAN EVRENSEL SAĞLIK KAPSAYICILIĞI VE SÜRDÜRÜLEBİLİR KALKINMA HEDEFLERİNE DOĞRU ASTANA KAZAKİSTAN 25-26 EKİM 2018

Çeviren: Zafer ÖZTEK*

Öz: Bu yazıda Dünya Sağlık Örgütü tarafından 25-26 Ekim 2018 tarihlerinde Astana'da düzenlenen "Temel Sağlık Hizmetleri Dünya Konferansı: Alma-Ata'dan evrensel sağlık kapsayıcılığı ve sürdürülebilir kalkınma hedeflerine doğru" başlıklı toplantı sonrasında yayımlanan bildirinin çevirisine yer verilmektedir.

Anahtar sözcükler: Alma Ata, temel sağlık hizmetleri, Dünya Sağlık Örgütü

Astana Declaration World Conference on Primary Health Care From Alma-Ata Towards Universal Health Coverage and Sustainable Development Goals Astana, Kazakhstan 25-26 October 2018

Abstract: This is the translation of the declaration made following the gathering "World Conference on Primary Health Care: From Alma-Ata towards universal health coverage and sustainable development goals" organized in Astana by the World Health Organization on 25-26 October 2018.

Key words: Alma Ata, primary health care, World Health Organization

Biz, 25 ve 26 Ekim 2018 tarihlerinde Astana'da toplanan "Alma-Ata'dan Evrensel Sağlık Kapsamına ve Sürdürülebilir Kalkınma Hedeflerine Doğru Temel Sağlık Hizmetleri Dünya Konferansı"na katılan devlet ve hükümetlerin başkanları, bakanları ve devletlerin ve hükümetlerin (aynı zamanda bölgesel ekonomik işbirliği örgütlerinin) temsilcileri, herkese sağlık hedefinin takipçisi olarak 1978 Alma-Ata Bildirisi ve Sürdürülebilir Kalkınma 2030 Gündeminde yer alan kararlı ve ileri görüşlü taahhütleri teyit eder, aşağıdaki Bildiriyi yayınlıyoruz.

Şunları öngörüyoruz : Güçlü sağlık sistemleri aracılığı ile insanların sağlığını ve iyilik hallerini hem kişisel hem de toplumsal düzeyde öncelikleyen, geliştiren ve koruyan hükümetler ve toplumlar;

İyi eğitilmiş, becerikli, istekli ve kendisini adanmış sağlık çalışanları tarafından sevgiyle, saygıyla ve onurlu şekilde verilen, her yere ve herkese ulaşılabilir ve kişilerce karşılanabilen ve kullanılabilen, entegre, tümelci, güvenli, yüksek nitelikli temel sağlık hizmetleri ve sağlık hizmetleri;

Kişilerin ve toplumların kendi sağlık ve iyilik hallerini koruyup geliştirebilecekleri, sağlıklarını kolaylaştıran ve bu durumlarını sürdürebilecekleri çevreleri oluşturma;

Ulusal sağlık politikaları, stratejileri ve planlarını etkili biçimde destekleyecek ortaklar ve paydaşlar.

I.

Her insanın, hiçbir ayırım gözetilmeden, temel hakları olan erişilebilecek en yüksek sağlık standartlarına kavuşmasına olan bağlılığımızı güçlü bir şekilde teyit ederiz. Alma-Ata Bildirisi'nin kırkıncı yılındaki toplantıda o Bildiri'nin başta hakçılık ve dayanışma olmak üzere bütün değerlerine ve ilkelerine olan bağlılığımızı tekrar eder, sağlığın barış, güvenlik, sosyoekonomik kalkınma için önemini ve bunların birbirine dayandığının altını çizeriz.

II.

Temel sağlık hizmetlerini (TSH) güçlendirmenin, kişilerin fiziksel, ruhsal ve sosyal yönden iyilik hâline kavuşabilmeleri için, en etkili, yararlı ve kapsayıcı bir yaklaşım olduğu ve TSH'nin evrensel sağlık kapsayıcılığı (ESK) ve sağlıkla bağlantılı Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri için gerekli olan sürdürülebilir

*Prof. Dr., Maltepe Üniversitesi Tıp Fakültesi Halk Sağlığı AD.
(ORCID No:0000-0001-9025-2129)

Geliş Tarihi / Received : 01.03.2019

Kabul Tarihi / Accepted : 22.04.2019

sağlık sisteminin bir kilometre taşı olduğu konusunda ikna olduk. Birleşmiş Milletler Genel Kurulu'nun ESK konusunda 2019 yılında bu Bildiri'nin de katkısıyla yapılacak olan üst düzey toplantısını memnunklukla karşılıyoruz. Her birimiz, ESK'nin gerçekleşmesinin ve böylece, herkesin hizmeti alırken parasal zorluğa düşmeden ihtiyaç duydukları eşit derecede kaliteli ve etkili sağlık hizmetlerine erişebilmelerinin takipçisi olacağız.

III.

Geçen kırk yıl içinde kayda değer gelişmeler olmakla birlikte, dünyanın her yerinde insanların hala karşılanamamış sağlık ihtiyaçlarının olduğunu kabul ediyoruz. Pek çok kişi için, özellikle yoksul ve tehlikelere açık durumdaki kişiler için sağlıklı kalmak çetin bir iştir. Sağlıkta eşitsizliğin ve sağlık çıktılarındaki farklılıkların devam etmesini etik, politik, sosyal ve ekonomik olarak kabul edilemez buluyoruz.

Tütün kullanımı, aşırıya varan alkol tüketimi, sağlıksız davranışlar ve yaşam tarzı, yetersiz aktivite ve sağlıksız beslenmeye bağlı olarak sağlığın bozulmasına ve erken ölümlere yol açan ve giderek artan bulaşıcı olmayan hastalıklar yükünü dile getirmeye devam edeceğiz. Eğer hemen harekete geçmezsek, savaflara, şiddete, salgınlara, doğal afetlere, sağlığı etkileyen iklim değişikliği ve aşırı hava olayları ve çevresel faktörlere bağlı olarak erken ölümleri görmeye devam edeceğiz. Ülke sınırlarını aşarak yayılan antimikrobiyal direnç gibi küresel sağlık tehditlerini ve hastalık salgınlarını önleme fırsatını kaçırmamalıyız.

Koruyucu, iyileştirici, rehabilite edici ve sağlığı geliştirici hizmetlerin ve palyatif bakımın herkes tarafından kullanılabilir olması gerekir. Milyonlarca kişiyi sağlık için orantısız cepten harcamalara bağlı olarak ortaya çıkan yoksulluktan, özellikle aşırı yoksulluktan korumalıyız. Artık, ne sağlığı geliştirici ve hastalıklardan korunmanın yaşamsal önemini azımsayabiliriz ne de parçalanmış, güvensiz ya da düşük nitelikli bakıma katlanabiliriz. Sağlık personelinin sayıca azlığını ve dengesiz dağılımını ele almalıyız. Giderek artan ilaç, aşı ve sağlık hizmeti harcamaları konusunda tavır almamız gerekir. Verimsiz hizmetler nedeniyle sağlık harcamalarının ziyan olmasına tahammül edemeyiz. Şunları taahhüt ediyoruz:

IV.

Bütün sektörlerde sağlık için cesur politika seçenekleri geliştirme

Hükümetlerin bütün düzeylerde, herkesin hakkı olan mümkün olan en yüksek sağlık standartlarına kavuşabilmesi için koruyucu ve sağlığı geliştirici

hizmetlerdeki birincil rol ve sorumluluklarını bir kez daha teyit ederiz. TSH'yi güçlendirmek için uygun paydaşları da katarak ve yerel toplulukları destekleyerek çok sektörlü girişimleri ve ESK'yi geliştireceğiz. Ekonomik, sosyal ve çevresel göstergeleri dikkate alacağız ve Her Politikada Sağlık yaklaşımını temel alarak risk faktörlerini azaltmayı amaçlayacağız. Herkese Sağlık hedefine ulaşabilmek için hiç kimseyi dışlamadan, çıkar çatışmalarını önleyerek, şeffaflığı güçlendirerek ve katılımcı yönetim uygulayarak daha fazla paydaşı için içine katacağız. Sağlık sistemlerini zayıflatacak çatışmaları önlemek ya da hafifletmek için çaba göstereceğiz ve sağlık kazanımlarını geri getireceğiz. Acil durumlarda, insancıl ilkeleri gözeterek, sürekli olmasını sağlayabilmek amacıyla TSH'yi ESK'nin temel direği yapmak için tutarlı ve kapsayıcı yaklaşımlar kullanmalıyız. TSH'yi güçlendirmek için insangücü ve diğer kaynakları uygun şekilde sağlayacak ve kullanacağız. TSH'ye güçlü destek veren Hükümetlerin liderliklerini ve örnek davranışlarını takdirle karşılıyoruz.

V.

Sürdürülebilir bir temel sağlık hizmetleri kurma

TSH ulusal mevzuata, koşullara ve önceliklere göre uygulanacaktır. Sağlık sistemini TSH'ye yatırım yaparak güçlendireceğiz. Temel sağlık hizmetlerinin – sağlık hizmetlerinin ilk temas yeri – kapasitesini ve alt yapısını temel halk sağlığı fonksiyonlarına öncelik vererek arttıracacağız. Hastalıklardan korunmaya ve sağlığı geliştirmeye öncelik vereceğiz ve herkesin ihtiyacını yaşam boyu tümelci bir yaklaşımla koruyucu, sağlığı geliştirici, iyileştirici, rehabilite edici ve palyatif bakım hizmetleri vererek karşılamayı amaç edineceğiz. TSH çok kapsamlı bir hizmet yelpazesi içinde en azından aşılama; taramalar; bulaşıcı olan ve olmayan hastalıklardan korunma ve kontrol hizmetleri; ana, yenidoğan, çocuk ve ergen sağlığını koruyucu ve geliştirici hizmetler; ve ruh sağlığı ile cinsel ve üreme sağlığı hizmetlerini içerecektir. TSH aynı zamanda eşitlikçi, güvenli, yüksek kaliteli, geniş kapsamlı, etkili, kabul edilebilir, hizmete hazır, karşılanabilir, sürekli, diğer hizmetlerle entegre, cinsiyetlere saygılı ve insan merkezli olacaktır. Parçalanmaktan kaçınmaya ve birinci basamakla diğer hizmet kademeleri arasında işleyen bir sevk sistemi oluşturmaya gayret edeceğiz. Bulaşıcı hastalıkları ve salgınları önleyebilen, tanımlayıp tepki verebilen ve sağlık sistemlerinin yararlarını ortaya çıkarabilecek sürdürülebilir bir TSH oluşturacağız.

Temel sağlık hizmetlerinin başarısının dayanakları:

Bilgi ve kapasite geliştirme: Temel Sağlık Hizmetlerini güçlendirmek, sağlık hizmetine bağlı sonuçları iyileştirmek ve herkese hakları olan, ihtiyaç duydukları,

doğru hizmetleri doğru zamanda ve en uygun düzeyde, onurlu ve özgürce verebilmek için bilgiyi, özellikle bilimsel olduğu kadar geleneksel bilgiyi de uygulayacağız. Araştırma yapmaya, bilgileri ve deneyimleri paylaşmaya, kapasiteyi arttırmaya ve sağlık hizmetlerini sunmaya devam edeceğiz.

Sağlık insan kaynakları: Temel sağlık hizmetleri kademesinde görev yapan meslek sahibi olan ve diğer sağlık çalışanlarına multidisipliner bir yapılanma içinde insanların sağlık gereksinmelerini nasıl etkili bir şekilde karşılayacakları ve bu konudaki açıklarının nasıl giderileceği hakkında uygun çalışmalar geliştireceğiz. Uygun vasıflarla donatılmış işgücünün eğitime, öğretime, istihdamına, motivasyonuna ve işten ayrılmamaları için yatırım yapmaya devam edeceğiz. TSH çalışanlarının kırsal, uzak ve az gelişmiş bölgelerde çalışmaya devam etmeleri için uğraş vereceğiz. Uluslar arası sağlık insangücü göçünün ülkelerdeki, özellikle gelişmekte olan ülkelerdeki halkın sağlık gereksinmelerinin karşılanmasını zayıflatmaması gerektiğini savunuyoruz.

Teknoloji: Yüksek nitelikli, güvenli, etkili ve karşılanabilir, uygun ise geleneksel olanlar da dâhil ilaçların, aşıların, tanı ve diğer amaçlarla kullanılan teknolojilerin her türlü sağlık hizmetinin verildiği yerlerde erişilebilir olmasını destekliyoruz. Bu teknolojilerin akılcı ve güvenli biçimde kullanılmasını ve kişisel verilerin korunmasını geliştireceğiz. Bilgi sistemlerindeki gelişmelerin avantajını da kullanarak uygun biçimde ayrıştırılmış ve yüksek nitelikli bilgileri toplamak, bilgi akışının sürekliliğini sağlamak, hastalık sürveyanslarını yapabilmek, şeffaflık, hesap verilebilirlik ve sağlık sisteminin performansını denetleyebilmek daha kolay olacaktır. Sağlık hizmetlerine erişimi arttırmak, sağlık hizmetlerini çeşitlendirmek, hizmetlerin kalitesini ve hasta güvenliğini geliştirmek, hizmetlerin etkinliğini ve koordinasyonunu arttırmak için çeşitli teknolojileri kullanacağız. Dijital ve diğer teknolojileri kullanarak, kişileri ve toplumları kendi sağlık gereksinmelerini ortaya koyabilme, hizmetlerin planlanması ve sunumuna katılma ve kendi sağlıklarının ve iyilik hallerinin sürdürülebilmesinde aktif rol oynamalarını sağlayacağız.

Finansman: Bütün ülkeleri sağlık hizmetlerinden alacak sonuçları iyileştirmek için temel sağlık hizmetlerine yatırım yapmaya devam etmeye davet ediyoruz. Sağlık kaynakların iyi dağıtılmamış olması, temel sağlık hizmetlerin yeteri kadar finanse edilmemiş olması, sağlık hizmetlerini kullanmalarını engelleyecek kadar parasal zorluklar ve sağlığa erişmeyi ve daha iyi sağlık çıktılarına ulaşmayı engelleyen geri ödeme sistemindeki bozukluklara insanların maruz kalmasına yol açan yetersizlikleri ve eşitsizlikleri ele alacağız. Finansın sürekli olmasını, ulusal sağlık sisteminin

etkililiğini ve esnekliğini sağlamayı, ulusal koşullara bağlı olarak kaynakların temel sağlık hizmetlerine uygun biçimde dağıtılmasını sağlamaya çalışacağız. Kırılgan durumda olanlar ve çatışma bölgelerinde yaşayanlar dâhil olmak üzere hiç kimseyi dışlamayacağız ve kaliteli temel sağlık hizmetlerini sürekli olarak sağlayacağız.

VI.

Kişileri ve toplumu yetkilendirme

Kişilerin, ailelerin, toplumların ve sivil toplum kuruluşlarının sağlığı etkileyecek politikaların ve planların oluşturulmasına ve uygulamasına katılmalarını destekliyoruz. Sağlık okuryazarlığını geliştireceğiz ve kişilerin ve toplumların sağlıkla ilgili güvenilir bilgi edinme konusundaki beklentilerini karşılamaya çalışacağız. İnsanları, sağlık meslek mensuplarının rehberliğinde oluşan bilgileri, becerileri ve kendilerinin ya da bakmakla yükümlü oldukları kişilerin sağlıklarını idame ettirebilmeleri için ihtiyaç duydukları kaynakları elde edebilmeleri için destek vereceğiz. Dayanışma, etik ve insan haklarını koruyacak ve geliştireceğiz. Toplumun, kamu ve özel sektörün daha fazla insanın daha sağlıklı yaşayabilmeleri için sağlığa ve çevreye yönelik yaptıkları hakkında hesap vermeleri konusuna katkı vermelerini ve sahip çıkmalarını sağlayacağız.

VII.

Paydaşların ulusal politikalara, stratejilere ve planlara katılımı

Bütün paydaşları – sağlık çalışanlarını, akademiye, hastaları, sivil toplum kuruluşlarını, yerel ve uluslararası ortaklarımızı, kurumları ve fonları, özel sektörü, dinsel kuruluşları ve diğerlerini – evrensel sağlık kapsayıcılığı hedefine ulaşabilmek amacıyla daha güçlü ve sürdürülebilir bir temel sağlık hizmetleri kurabilmek için insan odaklı ve toplumsal cinsiyet ilkelerini gözeterek bütün sektörlerde ulusal politikaların, stratejilerin ve planların hazırlanmasına katılmaya davet ediyoruz. Paydaşların desteği TSH için doğrudan insangücü, teknoloji, finans ve bilgi kaynağı sağlayabilir. Bu Bildiri'yi uygularken, ülkeler ve paydaşlar ulusal egemenliğe ve insan haklarına tam olarak bağlı olarak, bilgi ve deneyimlerini paylaşarak ortaklık ruhu içinde etkili bir işbirliği içinde çalışacaklardır.

Bu Bildiri konusunda Hükümetler, Dünya Sağlık Örgütü, Birleşmiş Milletler Çocuklara Yardım Fonu ve bütün diğer paydaşlar arasında dayanışma ve işbirliği içinde davranacağız.

Bütün halkları, ülkeleri ve örgütleri bu hareketi desteklemeye çağırıyoruz.

Ülkeler paydaşlarla birlikte bu Bildiri'nin uygulanmasını belirli aralıklarla gözden geçireceklerdir.

Birlikte, hiç kimseyi dışlamadan, herkes için sağlık ve iyilik hâli hedefine varabiliriz ve varacağız.